

**POLITIKA I STRATEGIJA ZA ZAŠTITU I UNAPREĐENJE MENTALNOG ZDRAVLJA U
FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE (2012-2020)**

PREDGOVOR

Više od 450 miliona ljudi u svijetu pati od mentalnih poremećaja, a procjenjuje se da bi svaka četvrta osoba tokom svog života mogla imati određenih problema sa mentalnim zdravljem. Depresija će, pak, do 2020. godine, prema predviđanjima Svjetske zdravstvene organizacije, biti drugi uzrok ukupnog obolijevanja i jedan od vodećih javnozdravstvenih problema.

Kada uz ove globalne trendove uzmemo u obzir i specifične faktore rizika za pogoršanje mentalnog zdravlja stanovništva u Federaciji BiH, kao što su traume iz ratnog perioda, te teška socio-ekonomska situacija, onda imamo jasne pokazatelje da se nalazimo pred brojnim izazovima kada je u pitanju zaštita mentalnog zdravlja stanovništva Federacije BiH.

Reforma zaštite mentalnog zdravlja u Bosni i Hercegovini započela je 1996. godine stavljanjem fokusa na brigu u zajednici, za razliku od pristupa koji je uglavnom bio baziran na tradicionalnom bolničkom tretmanu ljudi sa mentalnim poremećajima te su u tom smislu ostvareni značajni rezultati.

Međutim, zdravstveni sistem Federacije BiH se suočava sa brojnim poteškoćama koje otežavaju dalje provođenje reformi u ovom pravcu, dok u isto vrijeme imamo povećanje potreba stanovništva za uslugama iz oblasti zaštite mentalnog zdravlja.

To dovoljno govori o neophodnosti strateškog pristupa zaštiti mentalnog zdravlja stanovništva na području Federacije BiH. Kreiranjem i usvajanjem ovog dokumenta definisali smo strateške pravce djelovanja u narednom periodu, a sve u cilju nastavka reforme i daljeg unapređenja i podizanja kvaliteta i pristupačnosti usluga zaštite mentalnog zdravlja za sve građane FBiH.

Strategijom zaštite mentalnog zdravlja u Federaciji BiH utvrđuju se pravci djelovanja koji će osigurati uspostavljanje sistema za promociju mentalnog zdravlja, prevenciju mentalnih poremećaja, rano otkrivanje i djelovanje, psihosocijalnu rehabilitaciju i oporavak, te redukciju stigme i diskriminacije. Ovakvim sistemom se omogućava efikasniji pristup uslugama mentalnog zdravlja u zajednici svim građanima Federacije BiH.

Kada govorimo o sistemu zaštite mentalnog zdravlja, izazovi pred Federacijom BiH su slični kao i u većini evropskih zemalja: nizak stepen izdvajanja finansijskih sredstava za mentalno zdravlje, nedovoljno prepoznavanje značaja promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja i neophodnosti multisektorskog djelovanja na tom polju.

Definisanje politike i strategije je korak dalje u kreiranju efikasnijeg sistema zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja i zaštite ljudskih prava osoba sa mentalnim problemima i poremećajima.

Razvoj visokokvalitetnih usluga iz oblasti mentalnog zdravlja zahtijeva aktivno učešće građana i saradnju svih relevantnih pružalaca usluga i različitih nivoa vlasti.

Federacija BiH osigurava kontinuiranu podršku reformi usluga u oblasti mentalnog zdravlja, s naglaskom na razvoju usluga zaštite mentalnog zdravlja u zajednici.

Definiranje politike i strategije djelovanja ovim dokumentom ukazuje na opredjeljenje Federacije BiH za kontinuiranim unapređenjem sistema zaštite mentalnog zdravlja.

POLITIKA ZAŠTITE I UNAPREĐENJA MENTALNOG ZDRAVLJA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE (2012-2020)

Uvod

Prema izvještaju SZO iz 2001. godine oko 450 miliona ljudi u svijetu pati od mentalnih poremećaja ili poremećaja ponašanja, oko 10% odraslih svakog trenutka aktuelno ima, a oko 25% ih može u bilo kom periodu života razviti mentalni poremećaj. Mentalni poremećaji su česti u svim zemljama svijeta i pogađaju podjednako sve ljude, bez obzira na dob, spol/ rod, boju kože, rasu, naciju, socio-ekonomski status i porijeklo. Od ukupnog globalnog opterećenja bolestima, 13% odnosi se na mentalne poremećaje, a očekuje se da će do 2030. godine opterećenje biti 15%. Mentalni poremećaji su povezani s više od 90% samoubistava od jednog miliona samoubistava koliko se izvrši u svijetu tokom jedne godine. Također, osobe s mentalnim poremećajima zbog smanjenog imuniteta, nezdravih stilova življenja i ponašanja, nepridržavanja preporuka medicinskog tretmana i socijalnih prepreka u dobivanju tretmana imaju veći rizik za oboljevanje od fizičkih bolesti. Ekonomski i socijalni troškovi za mentalne poremećaje su veliki. U razvijenim zemljama svijeta na direktne troškove liječenja ide značajan procenat bruto nacionalnog dohotka, uz oko dva do šest puta veće indirektno troškove. U zemljama u razvoju, obitelji nose značajan udio ekonomskog i socijalnog tereta i često se suočavaju sa problemom socijalne isključenosti i stigmatizacijom. Mentalni poremećaji imaju utjecaja na ukupno funkcioniranje pojedinca i uzrokuju ne samo emocionalnu patnju nego i smanjenje kvaliteta života, isključenost, stigmu i diskriminaciju.

Zbog svega toga, prevencija mentalnih poremećaja i unapređenje mentalnog zdravlja od ključnog je značaja za svaku zajednicu. Da bi se smanjio teret mentalnih poremećaja, neophodno je da se veća pažnja usmjeri na prevenciju i unapređenje mentalnog zdravlja u okviru nacionalne politike, legislative, upravljanja i financiranja.

Mentalno zdravlje je nacionalni kapital i presudno je za sveukupnu dobrobit pojedinaca, društava i država, zbog čega zaštita mentalnog zdravlja mora predstavljati neophodan i značajan aspekt sveukupnog sistema zdravstvene zaštite i javnog zdravlja. Zaštita mentalnog zdravlja i reforma službi mentalnog zdravlja zahtijevaju razvijanje partnerstva i intersektorsku saradnju uz uključivanje civilnog društva, obrazovanja, ministarstva za socijalna pitanja, ministarstva pravde, nevladinih organizacija i medija.

Značajan broj stanovnika Federacije Bosne i Hercegovine je na direktan ili indirektan način pogođeno mentalnim problemima ili se nosi s posljedicama mentalnih poremećaja. Ratna razaranja i poslijeratni tranzicijski period ostavili su veliki trag na demografskoj i zdravstvenoj situaciji u Bosni i Hercegovini. Zbog svega ovoga Federalno ministarstvo zdravstva stavlja razvoj politike i strategije zaštite mentalnog zdravlja stanovništva kao prioritet nad nizom drugih, isto tako važnih, segmenata zdravstvene zaštite.¹

¹ *Demografski pokazatelji za Federaciju BiH*

Na teritoriji Federacije BiH u 2007. godini, na površini od 26.110,5 km² prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (FZS), živjelo je 2.328.359 stanovnika. Prosječna gustina naseljenosti je iznosila 89 stanovnika/km². Kao i

Sistem zaštite mentalnog zdravlja u Bosni i Hercegovini je do proglašenja njene neovisnosti i ratnih sukoba 1992. godine počivao na bolničkom sistemu brige koji je uključivao bolnička odjeljenja u okviru općih bolnica, psihijatrijske klinike u okviru tri klinička centra, velike psihijatrijske bolnice kao što su Jagomir, Sokolac i Domanovići, psihijatrijsku koloniju "Jakeš" kod Modriče, Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije u Sarajevu, klubove liječenih alkoholičara, te neuropsihijatrijske dispanzere pri domovima zdravlja.

Neposredno prije rata je na sadašnjoj teritoriji Federacije BiH bilo ukupno 1547 postelja u neuropsihijatrijskim institucijama, koje su u najvećem broju zauzimali psihijatrijski bolesnici o kojima se brinulo 196 ljekara specijalista neuropsihijatarata, 485 medicinski sestara, te odgovarajući broj viših medicinskih sestara. U ovom periodu u službi mentalnog zdravlja radio je veoma mali broj kliničkih psihologa, socijalnih radnika i okupacionih, odnosno, radnih terapeuta, a naglasak i osnov cjelokupnog sistema psihijatrijske zaštite počivao je na psihijatrijskim institucijama, a samo jednim malim dijelom na rehabilitaciji i resocijalizaciji osoba sa psihičkim poremećajima. Uloga zajednice u unapređenju mentalnog zdravlja i podrške osobama sa mentalnim poremećajima i problemima bila je nepoznata ili je uopće nije bilo.

prethodnih godina, stanovništvo Federacije BiH pripada kategoriji regresivnog stanovništva sa manjim učešćem djece starosti 0-14 godina (18,1%) u odnosu na prethodne godine, a porastom učešća osoba starih 65 i više godina (14,1%). Prema polu, žene su činile 51% stanovništva. U 2007. godini na području Federacije BiH rođeno je 21.715 djece, odnosno 113 više u odnosu na 2006. godinu. U istom periodu je umrlo 19.428 stanovnika, od čega je 193 umrle dojenčadi. Federacija BiH već duže vrijeme spada u zemlje sa niskim natalitetom. U 2007. godini stopa nataliteta je iznosila 9,3‰, tj. bila je identična onoj iz 2006. godine. Stopa opće smrtnosti je imala srednju vrijednost od 8,3‰ i bilježi lagani i kontinuirani porast posljednjih godina, kao odraz starenja stanovništva. Stopa dojenačke smrtnosti je u 2007. godini bilježila nisku vrijednost od 8,9‰, nešto je niža nego u 2006. godini, uz značajne razlike među kantonima (od 3,6‰ u Posavskom do 17,3‰ u Bosanskoj Podrinjskom kantonu). Kao posljedica pada stope nataliteta i fertiliteta i laganog porasta stope mortaliteta, prirodni priraštaj bilježi trend opadanja i sa vrijednošću od 1,0‰ u 2007. godini ima izrazito nepovoljnu vrijednost i vodi u prirodnu depopulaciju tj, veći broj umrlih od broja rođenih.

Socio-ekonomski pokazatelji za Federaciju BiH:

Stopa nezaposlenosti u 2007. godini je bila visoka i iznosila je 47,24%. Od ukupno radno sposobne populacije u FBiH 42,3% su žene, od kojih je samo jedna trećina (29,2%) bila zaposlena. Godišnji prosjek broja zaposlenih u Federaciji BiH u 2007. godini je veći nego prethodnih godina, evidentirano je 413.676, što predstavlja povećanje od 6,2% u odnosu na prethodnu godinu. Ali, za isti period je registrovano 370.459 nezaposlenih osoba ili 4,3% više u odnosu na 2006. godinu. Međutim, situaciju usložnjava činjenica da je broj nezaposlenih osoba u Federaciji BiH od 2001. do 2007. godine povećan za više od 80.000 i ova pojava je evidentirana u svim kantonima. Prosječna neto plaća u Federaciji BiH u 2007. godini je povećana u odnosu na prethodnu godinu i iznosila je 662,10 KM, ali je za isto vrijeme porasla i vrijednost potrošačke korpe potrebnih proizvoda i u 2007. godini je iznosila 508,65KM. Bruto domaći proizvod (BDP) bilježi stalni rast posljednjih godina, za 2007. godinu je iznosio 4.821KM po stanovniku, što predstavlja povećanje od 12,9% u odnosu na 2006. godinu.

Pokazatelji za mentalno zdravlje za Federaciju BiH:

Mentalni poremećaji predstavljaju važan javnozdravstveni problem zbog mogućeg hroničnog toka i značajnog učešća u korištenju zdravstvene zaštite. Vodeća oboljenja registrovana u PZZ su neurotski, sa stresom povezani i somatski poremećaji (41,3%). Briga o mentalnom zdravlju stanovništva je posebno važna zbog lošeg socio-ekonomskog statusa stanovništva, stalnog rasta stope nezaposlenosti i loših životnih navika (alkoholizam, psihotropne supstance). (Izvor: Zavod za javno zdravstvo FBiH)

Rat na teritoriji Bosne i Hercegovine (1992.-1995.) imao je reperkusije ne samo na zdravstveno stanje stanovništva već i na sveukupni zdravstveni sistem. Ratnim razaranja bila su pogođena i psihijatrijske službe na način da je sistem zdravstvene zaštite na cijeloj teritoriji bio u značajnoj mjeri oštećen, a u nekim područjima i potpuno devastiran.

Dejtonskim mirovnim sporazumom 1995. godine uspostavljene su entitetske administrativne jedinice, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska kojima je data odgovornost za organiziranje zdravstvene zaštite stanovništva. Sistem zdravstvene zaštite stanovništva, a time i sistem zaštite mentalnog zdravlja u Federaciji Bosne i Hercegovine je decentraliziran na taj način da kantoni kao administrativne jedinice preuzimaju odgovornost za obezbjeđivanje zdravstvene zaštite stanovništva kantona u okviru zdravstvene politike Federacije Bosne i Hercegovine i uz koordinaciju Federalnog ministarstva zdravstva.

Tokom rata, na području Federacije Bosne i Hercegovine je nekoliko preostalih službi mentalnog zdravlja uz pomoć međunarodnih organizacija stvaralo jezgru novog, decentraliziranog i deinstitucionaliziranog sistema zaštite u oblasti mentalnog zdravlja. Tokom 1994. godine su lokalni eksperti, uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) i tadašnjeg ministarstva zdravstva BiH, izgradili i implementirali projekat "Regionalni model o novoj organizaciji mentalnog zdravlja". Glavni elementi ovog modela bili su koordinacija, prikupljanje podataka, edukacija i reedukacija profesionalaca svih nivoa, te promocija novih principa i novog pristupa organizaciji službi mentalnog zdravlja. Na temelju pozitivnih lokalnih iskustava iz ovog projekta, te na temelju dobre prakse i pozitivnih međunarodnih iskustava Federalno ministarstvo zdravstva je 1996. godine pristupilo aktivnostima čiji je cilj bilo razvijanje sveobuhvatnog nacionalnog plana zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja. Ove aktivnosti su bile sadržane u reformi službi mentalnog zdravlja kroz izradu i implementaciju kratkoročnih i dugoročnih projekata uspostavljanja i razvoja sistema zaštite mentalnog zdravlja zasnovanog na principima brige u zajednici.

Reforma sistema brige i promjena konteksta pružanja usluga u mentalnom zdravlju počela se uspostavljati 1996. godine sa izradom i implementacijom projekta "Fizička i psihosocijalna rehabilitacija žrtava rata u Bosni i Hercegovini". Projekat je podržan od Svjetske banke, SZO, SWEBiH, HealthNet International-a, a provodio se u nekoliko faza. Kroz prve faze implementacije projekta reformi službi mentalnog zdravlja izvršena je rekonstrukcija i prilagođena infrastruktura za 38 centara za mentalno zdravlje u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, definisana je njihova uloga i sačinjeni standardi, te je formirana kritična masa profesionalaca za podršku reformi. Aktivnosti u narednim fazama su bile usmjerene na osnaživanje novonastalog sistema putem promocije novih službi, promocije mentalnog zdravlja, osnaživanje menadžmenta centara za mentalno zdravlje, uspostavljanja legislative i regulative. Posebne aktivnosti bile su usmjerene na zaštitu ljudskih prava osoba sa mentalnim poremećajima, što je rezultiralo i donošenjem Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama 2002. godine i osnivanju korisničkih udruženja. Suštinska promjena konteksta pružanja usluga u mentalnom zdravlju podrazumijevala je ograničeno korištenje psihijatrijskih bolničkih kreveta, otvaranje mreže centara za mentalno zdravlje, razvoj drugih službi u zajednici, multidisciplinarni pristup i timski rad, te uspostavljanje intersektorske saradnje. Ciljevi ovih procesa su bili da se izgrade efektivne, efikasne i kvalitetne službe za zaštitu mentalnog zdravlja koje će biti integrirane u sistem primarne zdravstvene zaštite i slijediti potrebe korisnika, te biti lako dostupne većini stanovništva područja koje pokrivaju.

Danas, reformirani sistem službi mentalnog zdravlja u Federaciji BiH obezbjeđuje usluge iz oblasti mentalnog zdravlja kroz mrežu koju čini 31 centar za mentalno zdravlje u zajednici. Svaki centar mentalnog zdravlja ima na raspolaganju 10 psihijatrijskih kreveta pri psihijatrijskim odjeljenjima općih bolnica kantona kojem pripada namijenjenih za zbrinjavanje pacijenata u krizi. Usluge iz oblasti mentalnog zdravlja na sekundarnom i tercijarnom nivou pružaju se u psihijatrijskim klinikama kliničkih centara u Sarajevu, Tuzli i Mostaru, psihijatrijskoj bolnici u Jagomiru i u 9 psihijatrijskih odjeljenja

kantonalnih bolnica (694 kreveta). Također, jedan dio psihijatrijskih bolesnika smješten je u ustanovama socijalne zaštite zajedno sa osobama s posebnim potrebama. Prema specijalnom izvještaju Institucije ombudsmena za ljudska prava u BiH iz 2009. godine, u Zavodu za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Drin“ u Fojnici smješteno je 520 korisnika, Zavodu za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Bakovići“ u Fojnici 375 korisnika, Zavodu za zaštitu djece i omladine u Pazariću 384 (od čega je samo 20 maloljetnih osoba) i Centru za prihvata starih i iznemoglih osoba i beskućnika „Duje“ u Doboju-Istok 101 osoba s mentalnim poremećajima (od ukupno 324 korisnika).

Postojeća reforma službi mentalnog zdravlja u BiH poslužila je kao dobar primjer za druge zemlje u regionu Jugoistočne Evrope, a Bosna i Hercegovina je kao primjer dobre prakse u regionu 2002. godine postala nositelj šestogodišnjeg Projekta mentalnog zdravlja u okviru Pakta stabilnosti. Aktivnosti u području mentalnog zdravlja su od 2002. godine slijedile ciljeve regionalnog Projekta Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu „Jačanje socijalne kohezije kroz osnaživanje službi za mentalno zdravlje u zajednici“. U Federaciji Bosne i Hercegovine u okviru ovog Projekta provodile su se dalje strateške aktivnosti na razvoju reformiranih službi mentalnog zdravlja u zajednici.

Federalno ministarstvo zdravstva je uz podršku Projekta Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, Švicarske agencije za razvoj i saradnju, a u saradnju sa Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, 2008. godine sačinilo istraživački projekat „Analiza situacije i procjena potreba centara za mentalno zdravlje u Bosni i Hercegovini“. Rezultati provedene analize ukazuju na to da postojeća mreža centara za mentalno zdravlje ne može zadovoljiti narastajuće potrebe stanovništva, te na manjkavost u sistemu rukovođenja i financiranja centara za mentalno zdravlje, nedostatnost standarda, normativa usluga i drugih akata regulative za rad u centrima za mentalno zdravlje, loše upravljanje ljudskim resursima, slabu intersektorsku saradnju, nedovoljnu saradnju sa drugim službama mentalnog zdravlja i nedovoljnu uključenost civilnog društva.

Podaci dobiveni u provedenoj analizi bili su temelj za izradu revidirane politike mentalnog zdravlja i Strategije zaštite mentalnog zdravlja u Federaciji Bosne i Hercegovine. Revidirana politika mentalnog zdravlja će dati okvir za dalji proces osnaživanja službi u sistemu zdravstva koje će biti dostupne i efikasne u ranom otkrivanju mentalnih problema i poremećaja, ranoj intervenciji i pružanju sveobuhvatnog tretmana osobama sa mentalnim poremećajima, te jačanju službi mentalnog zdravlja u zajednici za podršku osobama sa mentalnim poremećajima u kvalitetnom učešću u životu zajednice koje će promovirati oporavak. Politikom mentalnog zdravlja osigurat će se podrška sistemu u promociji mentalnog zdravlja, prevenciji mentalnih poremećaja, redukciji stigme i diskriminacije osoba sa mentalnim poremećajima, te poboljšanju liječenja i postizanju oporavka od mentalnih poremećaja, čime će se osigurati uslovi za prevazilaženje aktuelnih procesa transinstitucionalizacije i jačanje procesa deinstitucionalizacije.

Društvenom brigom o mentalnom zdravlju štite se i unapređuju ljudska prava i osigurava zadovoljenje potreba stanovništva u očuvanju mentalnog zdravlja, sa posebnim akcentom na djecu, adolescente, starije osobe i druge vulnerabilne grupe.

1. Organizacija službi

Federacija Bosne i Hercegovine zalagat će se za jačanje primarne zdravstvene zaštite, sa posebnim naglaskom na razvoj službi mentalnog zdravlja u zajednici, ne zanemarujući razvoj i drugih nivoa zaštite mentalnog zdravlja, a sve sa ciljem smanjenja nejednakosti, povećanja dostupnosti usluga i osiguranja kontinuirane zaštite mentalnog zdravlja.

Službe mentalnog zdravlja u zajednici osiguravaju promociju mentalnog zdravlja, prevenciju i tretman mentalnih problema i poremećaja i psihosocijalnu rehabilitaciju. Ključnu ulogu u osiguravanju zaštite imaju centri za mentalno zdravlje koji trebaju biti i spona između zdravstvenog sektora i drugih sektora na nivou lokalne zajednice i šire, sa ciljem uspostave veza i olakšavanja pristupa drugim službama u svrhu zaštite mentalnog zdravlja.

Federacija Bosne i Hercegovine će podržati strukturalno i procesno prilagođavanje sadašnjih Zavoda za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica u ustanove intermedijarnog tipa² radi individualne psihosocijalne pripreme korisnika za inkluziju u zajednicu.

2. Usluge

Federacija Bosne i Hercegovine će podržati razvoj promotivnih i preventivnih aktivnosti, savremene dijagnostike, tretmana i psihosocijalne rehabilitacije osoba sa mentalnim problemima i poremećajima na nivou službi u zajednici. Posebna pažnja će se posvetiti razvoju usluga za vulnerabilne, rodno i dobno specifične grupe. Usluge koje će pružati multidisciplinarni timovi će biti dostupne, pristupačne, sveobuhvatne, kvalitetne, kontinuirane i svrsishodne te zasnovane na dokazima.

3. Ljudski resursi

Federacija Bosne i Hercegovine će podržati razvoj i planiranje ljudskih resursa u zdravstvu ali i u drugim sektorima, s ciljem postizanja visokog kvaliteta usluga i zadovoljenja potreba stanovništva u zaštiti mentalnog zdravlja.

Planiranje ljudskih resursa zasnovat će se na stvarnim potrebama u zajednici i uključivat će službe za zaštitu mentalnog zdravlja, zavode za javno zdravstvo i resorna ministarstva, kao i financijere usluga.

4. Upravljanje

Imajući u vidu važnost upravljanja u svrhu samoodrživosti, efikasnosti i efektivnosti u zaštiti mentalnog zdravlja, Federacija Bosne i Hercegovine će kontinuirano raditi na unapređivanju upravljačkih vještina svih aktera koji djeluju u oblasti zaštite mentalnog zdravlja.

5. Kvalitet

Sistem pružanja usluga u oblasti mentalnog zdravlja će biti efikasan, prihvatljiv i zasnovan na dokazima.

U cilju podizanja kvaliteta zdravstvenih usluga na svim nivoima, Federacija Bosne i Hercegovine će raditi na uspostavi standarda sigurnosti i kvaliteta usluga, uvođenju kliničkih vodilja i puteva, te akreditaciji ustanova koje se bave zaštitom mentalnog zdravlja stanovništva.

Zdravstveni sektor će zajedno sa drugim sektorima raditi na promicanju usluga koje doprinose zaštiti i

² Ustanova intermedijarnog tipa je ustanova koja se bavi zaštitom mentalnog zdravlja, okupacionom terapijom, profesionalnom rehabilitacijom i drugim vrstama rehabilitacionih tretmana u svrhu stvaranja podrške korisniku za socijalnu inkluziju nakon završenog bolničkog liječenja.

unapređenju mentalnog zdravlja.

6. Edukacija

Federacija Bosne i Hercegovine će pokrenuti aktivnosti u cilju informisanja i edukacije građana te podizanja javne svijesti o značaju mentalnog zdravlja.

Primarni cilj je smanjenje prepreka u tretmanu mentalnih problema i poremećaja i zaštiti mentalnog zdravlja putem podizanja svijesti ljudi o učestalosti mentalnih poremećaja, mogućnostima tretmana, procesu oporavka i ljudskim pravima.

Kroz kontinuiranu edukaciju javnosti će se smanjiti stigma, diskriminacija i socijalna isključenost osoba sa mentalnim problemima i poremećajima te povećati korištenje usluga službi mentalnog zdravlja.

Paralelno sa jačanjem svijesti građana svih dobnih skupina, kontinuirano će se raditi na unapređenju znanja i vještina multidisciplinarnih stručnih timova i svih drugih aktera koji djeluju u oblasti mentalnog zdravlja, kako bi se podigao nivo i kvalitet zdravstvene zaštite.

7. Intersektorska saradnja i koordinacija

Federacija Bosne i Hercegovine će promovirati i podsticati suradnju između lokalnih zajednica, sektora zdravstva i drugih sektora sa posebnim naglaskom na obrazovanje, rad i socijalnu zaštitu, pravosuđe, nevladin sektor i udruge korisnika i obitelji kako bi se ostvarili bolji uvjeti za zaštitu mentalnog zdravlja i socijalnu uključenost.

Posebno se očekuje podrška svih sektora u procesima reintegracije, promocije i zaštite ljudskih prava osoba sa mentalnim problemima i poremećajima, te podršci njihovim obiteljima.

Koordinacija aktivnosti između sektora i službi koje se bave zaštitom mentalnog zdravlja se nameće kao imperativ u cilju što racionalnije potrošnje i upotrebe resursa i efikasnije zaštite mentalnog zdravlja.

8. Udruge korisnika i obitelji

Korisničke udruge su prepoznate kao snažan pokretač promjena. Federacija Bosne i Hercegovine će dati podršku u jačanju udruga korisnika i njihove uloge u zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja. Federacija Bosne i Hercegovine će uključiti udruge korisnika i njihove obitelji u donošenje odluka o organizovanju službi, procjenu standarda liječenja, kao i u razvoj i provedbu politika i strategije u oblasti mentalnog zdravlja. Posebno značajna uloga se očekuje u zagovaranju i promicanju promjena stavova prema osobama sa mentalnim problemima i poremećajima u cilju smanjenja stigme, diskriminacije i socijalne isključenosti.

Obitelji su često primarne u zaštiti zdravlja i dobrobiti svojih članova, te je razmjena znanja između zdravstvenih stručnjaka, obitelji i korisnika vitalna za razvoj povjerenja i postizanje pozitivnog ishoda tretmana.

Kroz službe za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici obiteljima će se obezbijediti neophodna pomoć u razumijevanju bolesti, stjecanju potrebnih znanja i vještina, prepoznavanju ranih znakova pogoršanja bolesti, a sve u cilju boljeg oporavka i resocijalizacije.

9. Zagovaranje

Federacija Bosne i Hercegovine će intenzivno podsticati razvoj znanja i vještina zagovaranja kod svih aktera u oblasti mentalnog zdravlja, sa ciljem razumijevanja značaja mentalnog zdravlja, uvođenja promjena u legislativi i politikama, smanjenja stigme i diskriminacije i osiguranja resursa za realizaciju različitih aktivnosti.

10. Informacioni sistemi

Federacija Bosne i Hercegovine će raditi na uspostavljanju jedinstvenog informacionog sistema za praćenje pokazatelja mentalnog zdravlja stanovništva i kvaliteta pružanja usluga u službama mentalnog zdravlja. Posebna pažnja će biti posvećena povezivanju svih sektora uključenih u zaštitu mentalnog zdravlja, sa ciljem praćenja i procjene efikasnosti, racionalnosti i uspješnosti djelovanja i planiranja u oblasti mentalnog zdravlja.

11. Legislativa

Federacija Bosne i Hercegovine će raditi na provođenju međunarodnih konvencija i dokumenata iz oblasti mentalnog zdravlja i kontinuirano osiguravati poštivanje zakona i drugih propisa. Federacija Bosne i Hercegovine će u sve aktivnosti izrade, analize i donošenja pravnih akata aktivno uključivati udruge korisnika i njihove obitelji.

12. Lijekovi

Federacija Bosne i Hercegovine će osigurati uvjete za nabavku, snabdijevanje i distribuciju djelotvornih, sigurnih i kvalitetnih psihofarmaka.

Federacija Bosne i Hercegovine će u skladu sa standardima EU i finansijskim mogućnostima utvrditi jedinstvene i obavezujuće pozitivne liste djelotvornih, sigurnih i kvalitetnih psihofarmaka.

13. Istraživanja

Federacija Bosne i Hercegovine je opredijeljena da kontinuirano, a u skladu sa svojim finansijskim mogućnostima, provodi i podržava istraživanja u oblasti mentalnog zdravlja, koristeći iskustva dobre istraživačke prakse. Posebna pažnja će se posvetiti jačanju kapaciteta za istraživački rad, kako profesionalaca tako i korisnika.

14. Financiranje

Federacija Bosne i Hercegovine će osigurati razvoj održivog sistema financiranja službi za mentalno zdravlje.

Federacija Bosne i Hercegovine će kontinuirano insistirati na većem učešću svih aktera u financiranju zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja, imajući u vidu da nema zdravlja bez mentalnog zdravlja, a samim tim ni društvenog blagostanja.

Kroz sistem financiranja zdravstvene zaštite, Federacija Bosne i Hercegovine će osigurati odgovarajući obim i strukturu usluga u oblasti mentalnog zdravlja standardnog kvaliteta i ujednačene dostupnosti na cijelom području.

Na osnovu javnozdravstvenih izvještaja, istraživanja i indikatora zdravlja i novih naučnih i iskustvenih spoznaja vršit će se realna alokacija sredstava u cilju unapređenja mentalnog zdravlja.

15. Monitoring i evaluacija

Federacija Bosne i Hercegovine će razviti sistem monitoringa i evaluacije u cilju mjerenja uspješnosti implementacije strategije zaštite mentalnog zdravlja.

Federacija Bosne i Hercegovine će u svrhu uspostavljanja sistema monitoringa i evaluacije razviti set ključnih indikatora za praćenje rada službi i ustanova za mentalno zdravlje i ključnih indikatora ishoda.

**STRATEGIJA ZA ZAŠTITU I UNAPREĐENJE MENTALNOG ZDRAVLJA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE (2012-2020)**

I - VIZIJA

Društvo koje vrednuje i promovira mentalno zdravlje, koje je oslobođeno stigme i diskriminacije i koje omogućava punu socijalnu uključenost osoba sa mentalnim poteškoćama.

II – VRIJEDNOSTI I PRINCIPI

Strategija zaštite mentalnog zdravlja se temelji na općim principima i vrijednostima koji su sastavni dio svih do sada donešenih politika i strategija i kao takvi bi trebali omogućiti dostizanje definisane vizije.

Strategija zaštite mentalnog zdravlja je:

- rukovođena vrijednostima: reforme u oblasti mentalnog zdravlja moraju biti rukovođene principima ljudskog digniteta, jednakosti, solidarnosti i profesionalne etike.
- usmjerena na zdravlje: sva strateška opredjeljenja će biti povezana sa jasnim ciljevima usmjerenim na ostvarivanje zdravstvene dobiti. Zaštita i promocija mentalnog zdravlja mora biti primarni motiv cijelog društva.
- fokusirana na ljude: intervencije/aktivnosti u oblasti mentalnog zdravlja se moraju baviti potrebama građana, uzimajući u obzir, kroz demokratski proces, njihova očekivanja u smislu zdravlja i zdravstvene zaštite. One treba da omoguće da glas i izbor građana odlučno utiču na način na koji su zdravstvene usluge dizajnirane i pružene. Građani istovremeno moraju preuzeti i svoj dio odgovornosti.
- fokusirana na kvalitet: strategija će imati za cilj kontinuirano poboljšanje kvaliteta pružene zdravstvene zaštite, uključujući njenu ekonomičnost.
- zasnovana na održivom sistemu financiranja: financiranje oblasti mentalnog zdravlja treba da obezbijedi zdravstvenu zaštitu koja će biti pružena svim građanima na održiv način. Osnovni cilj je univerzalna pokrivenost i jednaka mogućnost pristupa zaštiti mentalnog zdravlja. To, s druge strane, zahtijeva efikasno korištenje zdravstvenih resursa, pri čemu vlade moraju odigrati ključnu ulogu u regulisanju financiranja sistema zaštite mentalnog zdravlja.
- orijentirana na primarnu zdravstvenu zaštitu i službe u zajednici: reforme u oblasti mentalnog zdravlja trebaju obezbijediti da zdravstvene usluge na svim nivoima štite i promoviraju mentalno zdravlje, a samim tim i zdravlje u cijelini. One treba da u partnerskom odnosu sa drugim sektorima

ojačaju sistem zajedničkog donošenja odluka korisnika i onih koji pružaju usluge i da promoviraju sveobuhvatnost i kontinuitet zdravstvene zaštite mentalnog zdravlja.

III – OPĆI CILJ

Unapređenje i zaštita mentalnog zdravlja stanovništva FBiH u skladu sa evropskim standardima i ljudskim pravima.

IV - PODRUČJA DJELOVANJA

IV. 1 - SAVJESNO UPRAVLJANJE

IV.1.1. - Legislativa

Opći cilj:

Harmonizacija i donošenje pravnih akata u oblasti mentalnog zdravlja sukladno evropskim direktivama i standardima

Pitanje legislativnog uređenja u oblasti mentalnog zdravlja neophodno je rješavati koristeći međunarodne standarde i principe. U pravne akte bit će ugrađeni svi relevantni principi i propisi iz međunarodnih, odnosno evropskih povelja, deklaracija, direktiva i dokumenata SZO.

U pripremi svih pravnih akata i praćenju njihove provedbe bit će uključene korisničke udruge, obitelji i civilno društvo.

Specifični ciljevi:

- Usklađivanje važećih zakona i podzakonskih akata u oblasti mentalnog zdravlja sa standardima EU
- Donošenje nedostajućih zakona i podzakonskih akata
- Uspostava komisija za zaštitu ljudskih prava osoba sa mentalnim problemima i poremećajima

Vremenski period za implementaciju

Analiza i harmonizacija pravnih akata sa standardima EU dovršit će se u periodu od tri godine, paralelno sa donošenjem nedostajućih podzakonskih akata, i to prije svega onih koji se tiču standarda, normativa i nomenklature usluga u službama mentalnog zdravlja na svim nivoima zdravstvene zaštite. Aktivnosti koje se tiču praćenja poštivanja ljudskih prava provodit će se kontinuirano, kako na federalnom tako i na kantonalnom nivou

Nosioci aktivnosti

Nosioci aktivnosti su Federalno ministarstvo zdravstvo, kantonalna ministarstava zdravstva i lokalne zajednice, uz učešće i svih drugih aktera koji djeluju u oblasti mentalnog zdravlja.

Očekivani rezultat

Harmonizirana legislativa sa standardima EU i doneseni neophodni zakonski i podzakonski akti.

IV.1.2. - Menadžment službi za mentalno zdravlje

Opći cilj:

Jačanje upravljačkih vještina u svrhu efikasne implementacije politika i strategija u oblasti mentalnog zdravlja

Bitan preduvjet održivosti, efikasnosti i kvaliteta usluga u službama za mentalno zdravlje je osposobljavanje menadžera u vođenju i upravljanju ovim službama. Menadžer službe za mentalno zdravlje je odgovoran za strateško planiranje rada službe u suradnji sa članovima tima i drugim sudionicima, upravljanje ljudskim resursima, unutarnju i spoljnu koordinaciju. Važna obaveza menadžera je finansijski menadžment i prikupljanje sredstava za realizaciju aktivnosti.

S obzirom na centralnu ulogu centara za mentalno zdravlje u sistemu zaštite mentalnog zdravlja od posebnog značaja je uspostava dobre menadžerske koordinacije i komunikacije sa drugim upravljačkim strukturama doma zdravlja i drugih zdravstvenih službi.

Specifični ciljevi:

- Jačanje vještina strateškog menadžmenta
- Jačanje vještina upravljanja ljudskim resursima
- Jačanje vještina finansijskog menadžmenta

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

Centar za zdravstveni menadžment, edukativni centri u domovima zdravlja, Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu Federaciji BiH (AKAZ)

Očekivani rezultat

Poboljšane upravljačke vještine menadžera službi mentalnog zdravlja.

IV.1.3. - Koordinacija

Opći cilj:

Unapređenje koordinacije i saradnje između svih relevantnih sektora za zaštitu mentalnog zdravlja.

Koordinacija je bitan preduvjet za uspješnost realizacije aktivnosti koje provode službe za mentalno zdravlje. Što veće uključivanje relevantnih sudionika u planiranje stvara veće mogućnosti za uspješno realiziranje programa službi za mentalno zdravlje. Istovremeno je potrebno i uključivanje šire zajednice radi smanjenja stigme i diskriminacije osoba s mentalnim poremećajima i njihovih obitelji. Cilj je kroz unaprijeđenu koordinaciju dovesti do kvalitetnijeg planiranja, bolje implementacije, racionalnije i efikasnije potrošnje i upotrebe resursa, kako financijskih tako i svih drugih.

Jačanje koordinacije na svim nivoima ne znači oduzimanje liderstva i odgovornosti menadžerima ili stručnjacima iz ove oblasti, ali je važan korak u ispunjavanju principa rehabilitacije u zajednici.

U procesima planiranja i zagovaranja cilj je graditi i jačati multidisciplinarne timove i uključiti sve sektore, zajednicu i civilno društvo. Sva partnerstva treba formalizirati sporazumima koji daju garanciju za fer i korektan odnos, kao i za stvaranje jačeg osjećaja pripadnosti. Pod ovim se podrazumijevaju aktivnosti koje podržavaju promoviranje saradnje, stvaranje jednakih mogućnosti odnosno prilika, povećanje kvaliteta života, podršku osobama sa mentalnim poremećajima i problemima i angažiranje zajednice sa ciljem njihovog socijalnog uključivanja i smanjenja siromaštva.

Specifični ciljevi

- Uspostavljanje koordinacije unutar zdravstvenog sektora
- Uspostavljanje i jačanje koordinacije među drugim sektorima
- Uspostavljanje i jačanje koordinacije sa civilnim društvom i korisničkim udrugama
- Uspostavljanje i jačanje koordinacije sa lokalnom zajednicom
- Podizanje nivoa znanja o efikasnim mehanizmima koordinacije

Vremenski period za implementaciju

Predviđeni vremenski period za uspostavu i jačanje koordinacije između partnera koji djeluju u oblasti mentalnog zdravlja ili sektora koji svojim djelovanjem mogu značajno djelovati na mentalno zdravlje stanovništva je tri godine. Nakon uspostavljenih i ojačanih funkcija, koordinacija će se provoditi kontinuirano na svim administrativnim nivoima.

Nosioci aktivnosti

Nosioci aktivnosti su Federalno ministarstvo zdravstvo, kantonalna ministarstava zdravstva i lokalne zajednice, uz učešće i svih drugih aktera koji djeluju u oblasti mentalnog zdravlja.

Očekivani rezultat

Uspostavljena efikasna koordinacija unutar i između zdravstvenog sektora i drugih sektora, uključujući nevladin sektor, korisničke udruge i njihove obitelji.

IV.1.4. - Intersektorska saradnja

Opći cilj:

Uspostavljanje aktivne saradnje između kreatora politika, predstavnika relevantnih sektora, pružalaca

i korisnika usluga u cilju unapređenja zaštite mentalnog zdravlja i socijalne uključenosti.

Intersektorska saradnja predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za promociju, prevenciju i zaštitu mentalnog zdravlja, a ključni je preduvjet za uspješnu psihosocijalnu rehabilitaciju.

Uključivanje mentalnog zdravlja u druge politike, odnosno politiku obrazovanja, socijalne zaštite, privrede, sigurnosti, sporta, kulture i drugih su preduvjet za kreiranje boljeg okruženja za zaštitu mentalnog zdravlja stanovništva.

Osnovni preduvjet za dobro intersektorsko djelovanje je edukacija drugih sektora o konceptu mentalnog zdravlja i njegovoj važnosti za društvo, uspostavljanje efikasnih mehanizama saradnje, utvrđivanje jasnih uloga i odgovornosti različitih sektora u oblasti mentalnog zdravlja.

Prilikom kreiranja programa za vulnerabilne grupe posebno je važno intersektorsko djelovanje i njihovo uključivanje u programe kao što su programi za autizam, alkoholizam, nasilje, probleme starijih osoba, i sl.

Od posebnog značaja je saradnja sa sektorom obrazovanja, kako školskog tako i predškolskog, sa naglaskom na prevenciju i rano otkrivanje razvojnih poremećaja i poremećaja ponašanja, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci i vršnjačkog nasilja. Također, od izuzetne važnosti je saradnja sa socijalnim i privrednim sektorom sa naglaskom na radnoj rehabilitaciji i socijalnoj inkluziji sa mentalnim problemima i poremećajima.

U cjelokupni proces poželjno je uključiti i osigurati podršku i religijskih zajednica.

Specifični ciljevi:

- Podizanje nivoa znanja drugih sektora o mentalnom zdravlju i njihovoj ulozi u unapređenju mentalnog zdravlja
- Definisane kompetencije, uloga i odgovornosti drugih sektora
- Stvaranje intersektorke mreže za podršku programima u oblasti mentalnog zdravlja
- Kreiranje specifičnih programa

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

Ministarstvo zdravstva u suradnji sa drugim ministarstvima u Vladi, korisničke udruge i nevladine organizacije.

Očekivani rezultat

Uspostavljena efikasna intersektorska suradnja i zajedničko djelovanje kroz različite programe koji doprinose boljem mentalnom zdravlju stanovništva.

IV.1.5. - Osiguranje kvaliteta

Opći cilj:

Uspostavljanje sistema standarda kvaliteta i sigurnosti u službama mentalnog zdravlja

Uspostavljanje sistema standarda kvaliteta i sigurnosti na svim nivoima zdravstvene zaštite treba da zadovolji potrebe korisnika i profesionalaca koristeći vještine, tehnologiju i znanja zasnovanih na dokazima.

Uspostavljanjem kvalitete se dolazi do željenih ishoda što je od velike važnosti imajući u vidu da je kvalitetna zdravstvena zaštita pravo svakog korisnika što posebno postaje važno u vremenu ograničenih resursa za zdravstvenu zaštitu i ograničenja u budžetima.

Pri uspostavi standarda kvaliteta i sigurnosti na različitim nivoima zaštite mentalnog zdravlja, vodit će se računa da u tim procesima budu uključene različite interesne skupine, a to su, prije svega korisnici, profesionalci i menadžeri

Specifični ciljevi:

- Izrada vodiča i kliničkih puteva u mentalnom zdravlju
- Edukacija o osiguranju kvalitete i sigurnosti u oblasti mentalnog zdravlja
- Implementacija vodiča iz oblasti mentalnog zdravlja
- Akreditiranje centara za mentalno zdravlje i ustanova za zaštitu mentalnog zdravlja

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

AKAZ, zdravstvene ustanove, ministarstva zdravstva, zavodi zdravstvenog osiguranja

Očekivani rezultat

Kvalitetne, sigurne, efektivne i efikasne usluge u oblasti mentalnog zdravlja.

IV.1.6. - Informacioni sistemi

Opći cilj

Uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema za praćenje pokazatelja mentalnog zdravlja stanovništva i kvaliteta pružanja usluga u službama mentalnog zdravlja.

Uvođenje jedinstvenog informacionog sistema u mentalnom zdravlju kao dijelu zdravstvenog sistema će poboljšati prikupljanje, obradu, analizu i korištenje informacija o mentalnom zdravlju i uslugama te pomoći u procesima planiranja, poboljšanja kvalitete i razvoja službi i usluga mentalnog zdravlja.

Specifični ciljevi

- Razvoj informacionog sistema za službe mentalnog zdravlja
- Uvođenje informaciono-komunikacionih tehnologija u službama mentalnog zdravlja

Vremenski period za implementaciju

Tri godine

Nosioci aktivnosti

Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, zavodi zdravstvenog osiguranja, zdravstvene ustanove.

Očekivani rezultat

Uspostavljen jedinstven informacioni sistem za mentalno zdravlje.

IV.1.7. - Zagovaranje**Opći cilj:****Ojačati vještine zagovaranje kod svih aktera u oblasti mentalnog zdravlja**

Kako bi mentalno zdravlje došlo u fokus interesovanja i dobilo veću pažnju svih relevantnih društvenih sektora i šire javnosti, potrebno je unaprijediti javno zagovaranje, te provoditi dobro osmišljene javne promotivne kampanje u medijima.

Prilikom provođenja programa zagovaranja potrebno je uključiti korisničke udruge i udruge obitelji koje su često osnovna spona između različitih sektora uključenih u rad sa osobama sa mentalnim problemima i poremećajima te glavni oslonac i savjetnik korisnicima za put kroz sistem.

Važnu ulogu u podizanju javne svijesti imaju strukovna udruženja koja treba aktivnije da nastupaju u javnosti i ukazuju na diskriminaciju i isključivanje osoba sa mentalnim problemima i poremećajima, zagovaraju poštivanje ljudskih prava, pokreću i učestvuju u antistigma kampanjama.

Kroz javno djelovanje i akciju unapređenja prava osoba sa mentalnim problemima i poremećajima, zagovaranje doprinosi kvalitetnijim i efikasnijim uslugama kreiranim u skladu sa potrebama korisnika.

Specifični ciljevi:

- Osnaživanje korisničkih udruga i nevladinih organizacija u oblasti zagovaranja
- Izrada i provođenje programa zagovaranja
- Senzibilizacija medija o važnosti mentalnog zdravlja

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

Federalno ministarstvo zdravstva u suradnji sa kantonalnim ministarstvima, profesionalcima iz oblasti

mentalnog zdravlja, udrugama korisnika i njihovih obitelji, nevladinim organizacijama i medijima.

Očekivani rezultat

- Unaprijeđene vještine zagovaranja kod svih aktera u oblasti mentalnog zdravlja.

IV.1.8. - Korisničke udruge i nevladine organizacije

Opći cilj:

Ojačati kapacitete i vještine udruženja/udruga korisnika i njihovih obitelji i nevladinih organizacija u cilju jačanja njihove aktivne uloge u procesima odlučivanja

Korisničke udruge, udruge njihovih obitelji i nevladine organizacije trebaju biti partneri vlastima u donošenju politika i strategija te pružanju praktične i savjetodavne pomoći kao i podizanju svijesti javnosti o mentalnom zdravlju.

Poseban značaj treba dati jačanju korisničkih udruga, udruga njihovih obitelji i nevladinih organizacija vezano za socijalno uključivanje, samozastupanje, zagovaranje, smanjenje stigme i diskriminacije i rad sa rizičnim skupinama stanovništva.

Specifični ciljevi:

- Osnaživanje korisničkih udruga, udruga obitelji i nevladinih organizacija kroz kreiranje i implementaciju programa cjeloživotnog učenja, kao što su: vještine komunikacije i zagovaranja te pisanja i vođenja projekata; procesni oporavak i osnaživanje u mentalnom zdravlju; podrška socijalnim mrežama za korisničke službe; socijalne kompetencije i vještine snalaženja u zajednici, itd.
- Stvaranje mreže korisničkih udruga i nevladinih organizacija u oblasti mentalnog zdravlja.

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

Federalno i kantonalna ministarstva zdravstva, korisničke udruge, udruge njihovih obitelji, nevladine organizacije i lokalna zajednica.

Očekivani rezultat

Ojačane korisničke udruge, udruge obitelji i nevladine organizacije u oblasti mentalnog zdravlja i uspostavljena mreža.

IV. 2. USLUGE

IV.2.1. - Organizacija službi

Opći cilj

Oснаživanje mreže službi za zaštitu mentalnog zdravlja baziranih na principima brige za mentalno zdravlje u zajednici

Osnovni cilj je nastavak jačanja modela zaštite mentalnog zdravlja u zajednici u okviru primarne zdravstvene zaštite koji će osigurati smanjenje nejednakosti u dostupnosti usluga i omogućiti kontinuitet zdravstvene zaštite kroz sve nivoe zdravstvenog sistema. Ovakav vid brige u zajednici ima za cilj poboljšanje kvaliteta života osoba sa mentalnim problemima i poremećajima i njihovih porodica u skladu sa njihovim individualnim potrebama.

Uz jačanje službi primarne zdravstvene zaštite u sklopu kojih se nalaze centri za mentalno zdravlje u zajednici potrebno je kontinuirano raditi na daljim procesima deinstiucionalizacije kako u zdravstvenom tako i u socijalnom sektoru.

Posebna pažnja će se posvetiti strukturalnom i procesnom prilagođavanju sadašnjih Zavoda za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica u ustanove intermedijarnog tipa. Ove ustanove će se baviti zaštitom mentalnog zdravlja, okupacionom terapijom, profesionalnom rehabilitacijom i drugim vrstama rehabilitacionih tretmana u svrhu stvaranja podrške korisniku za socijalnu inkluziju nakon završenog bolničkog liječenja

Specifični ciljevi:

- Jačanja kapaciteta službi zaštite mentalnog zdravlja u zajednici
- Jačanje horizontalne i verikalne koordinacije rada centara za mentalno zdravlje i drugih zdravstvenih službi
- Razvijanje alternativnih modela zbrinjavanja osoba sa mentalnim problemima i poremećajima
- Povećanje informiranosti zdravstvenih profesionalaca o mentalnom zdravlju i organizaciji službi za mentalno zdravlje
- Podrška transformaciji Zavoda za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica u intermedijarne ustanove.

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano u skladu sa potrebama stanovništva i lokalne zajednice

Nosioci aktivnosti

Kantonalna ministarstva zdravstva u saradnji sa drugim ministarstvima kantona uz podršku lokalne zajednice i federalnih ministarstava.

Očekivani rezultat

Oснаžena mreža službi za zaštitu mentalnog zdravlja baziranih na principima brige za mentalno zdravlje u zajednici.

IV.2.2. - Razvijanje usluga

Opći cilj

Razvoj i unapređenje postojećih usluga i uvođenje novih usluga u službama mentalnog zdravlja

Preduvjet za razvoj i unapređenje postojećih i uvođenje novih usluga je revizija standarda i normativa (nomenklature) usluga u oblastima promocije, prevencije, dijagnostike, tretmana i rehabilitacije na svim nivoima zaštite mentalnog zdravlja.

Posebna pažnja će se posvetiti razvoju usluga za vulnerabilne, rodno i dobno specifične grupe.

Usluge koje će pružati multidisciplinarni timovi će biti dostupne, pristupačne, sveobuhvatne, kvalitetne, kontinuirane i svrsishodne te zasnovane na dokazima.

Specifični ciljevi:

- Revizija standarda, normativa i nomenklature usluga u službama za zaštitu mentalnog zdravlja
- Unapređenje kvaliteta postojećih usluga
- Uvođenje novih usluga u oblasti mentalnog zdravlja

Vremenski period za implementaciju

Revizija standarda, normativa i nomenklature usluga u službama za zaštitu mentalnog zdravlja će se dovršiti u periodu od jedne godine, dok će se unapređenje kvaliteta postojećih usluga i uvođenje novih usluga u oblasti mentalnog zdravlja provoditi kontinuirano.

Nosioci aktivnosti

Federalno ministarstvo zdravstva u suradnji sa kantonalnim ministarstvima uz učešće službi za mentalno zdravlje, AKAZ

Očekivani rezultat

Unaprijeđene i proširene usluge u službama mentalnog zdravlja.

IV.3. RESURSI

IV.3.1. - Ljudski resursi

Opći cilj

Aдекватno planiranje i osnaživanje ljudskih resursa u službama mentalnog zdravlja

Planiranje ljudskih resursa zasnivat će se na stvarnim potrebama u zajednici i uključivat će službe za zaštitu mentalnog zdravlja, zavode za javno zdravstvo i resorna ministarstva, kao i financijere usluga.

Potrebno je kontinuirano investiranje u razvoj ljudskih resursa, poboljšanje uvjeta rada, podizanje motivacije, pružanje financijskih i nefinancijskih poticaja, osiguranje kontinuirane edukacije i sistemske podrške koja uključuje interviziju, superviziju, prevenciju profesionalnog sagorijevanja i sl.

Prilikom planiranja i investiranja u ljudske resurse potrebno je obratiti naročitu pažnju na dostupnost kadra u ruralnim i urbanim područjima te u područjima s niskim socio-ekonomskim statusom.

Specifični ciljevi:

- Planiranje ljudskih resursa u službama mentalnog zdravlja na temelju potreba i u skladu sa standardima
- Kontinuirano investiranje u razvoj ljudskih resursa i poboljšanje uvjeta rada
- Osigurati sistemsku podršku profesionalcima u oblasti mentalnog zdravlja, uz poseban naglasak na superviziju

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirana aktivnost

Nosioci aktivnosti

Federalno i kantonalna ministarstva zdravstva u saradnji sa zavodima za javno zdravstvo te službe za mentalno zdravlje

Očekivani rezultat

- Poboljšano planiranje ljudskih resursa u oblasti mentalnog zdravlja
- Poboljšan sistem zaštite na radu
- Uvedeni mehanizmi poboljšanja motivacije na radu

IV.3.2. - Financiranje

Opći cilj:

Stvaranje efikasnog, efektivnog i održivog sistema financiranja zaštite mentalnog zdravlja

Kroz sistem financiranja zdravstvene zaštite osigurat će se odgovarajući obim i struktura usluga u oblasti mentalnog zdravlja, standardnog kvaliteta i ujednačene dostupnosti na cijelom području.

Na osnovu javnozdravstvenih pokazatelja, istraživanja i novih naučnih i iskustvenih spoznaja vršit će se realna alokacija sredstava u cilju unapređenja mentalnog zdravlja.

Potrebno je uspostaviti mehanizme za izdvajanje adekvatnih sredstava iz drugih sektora za podršku programa unapređenja mentalnog zdravlja.

Neophodno je uključivanje lokalne zajednice, privrednih subjekata i drugih aktera u financiranje programa za unapređenje mentalnog zdravlja.

Specifični ciljevi:

- Povećanje izdvajanja sredstava za financiranje djelatnosti u mentalnom zdravlju u okviru raspoloživih sredstava
- Vođenje evidencije o potrošnji sredstava za usluge u oblasti mentalnog zdravlje
- Povećanje udjela drugih sektora u financiranju za usluge mentalnog zdravlja
- Stvaranje budžeta na kantonalnom i općinskom nivou za podršku korisničkih udruga

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirana aktivnost

Nosioci aktivnosti

Federalno ministarstvo zdravstva u suradnji sa kantonalnim ministarstvima zdravstva i zavodima zdravstvenog osiguranja

Očekivani rezultat

Praćenje potrošnje u oblasti mentalnog zdravlja te stvaranje novih izvora financiranja mentalnog zdravlja

IV.4. - LIJEKOVI (NABAVKA I DISTRIBUCIJA)

Opći cilj:

Osigurati nabavku, snabdijevanje i dostupnost djelotvornih, sigurnih i kvalitetnih psihofarmaka na svim nivoima zdravstvene zaštite.

U skladu sa standardima EU i finansijskim mogućnostima utvrdiće se jedinstvene i obavezujuće pozitivne liste djelotvornih, sigurnih i kvalitetnih psihofarmaka.

Prilikom propisivanja lijekova vodiće se posebna briga o pridržavanju dobre propisivačke prakse.

Specifični ciljevi:

- Stvaranje mogućnosti za proširenje listi lijekova u skladu sa međunarodnim preporukama
- Praćenje nus pojava psihotropnih lijekova
- Kontinuirana edukacija zdravstvenih profesionalaca iz dobre propisivačke prakse i savremenim trendovima liječenja

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

Federalno ministarstvo zdravstva u suradnji sa zavodima zdravstvenog osiguranja, agencijom za lijekove i zavodima za javno zdravstvo.

Očekivani rezultat

Povećana dostupnost kvalitetnih, djelotvornih i sigurnih psihotropnih lijekova uz osiguranu dobru propisivačku praksu.

IV.5. - ISTRAŽIVANJA, MONITORING I EVALUACIJA

Opći cilj

Sprovođenje kontinuiranog monitoringa i evaluacije kao i periodičnog istraživanja sa ciljem unapređenja planiranja politika i aktivnosti koje će doprinijeti unaprijeđenju zaštite mentalnog zdravlja

Monitoring i evaluacija kao i periodična istraživanja treba da postanu redovna aktivnost kako na federalnom nivou tako i na nižim nivoima kao što je kanton ili sama zajednica. Rezultati će se koristiti kao osnova za pripremu strategija i intervencija u oblasti mentalnog zdravlja.

Monitoring i evaluacija osiguravaju praćenje dinamike promjena i osnova su za adekvatno planiranje.

U aktivnosti monitoringa i evaluacije uvijek trebaju biti uključeni korisnici usluga mentalnog zdravlja.

Veliki dio aktivnosti u oblasti mentalnog zdravlja se provodi kroz lokalnu zajednicu, korisničke udruge i nevladine organizacije. U cilju sticanja uvida o efektima realiziranih aktivnosti, potrebno je uspostaviti mehanizme monitoringa i evaluacije za navedene aktere.

Specifični ciljevi:

- Definiranje seta indikatora procesa, izvršenja i ishoda usklađenih sa međunarodnim standardima i lokalnim potrebama
- Redovno praćenje i izvještavanje iz oblasti mentalnog zdravlja u skladu sa preporukama WHO i EU
- Uvođenje redovnih periodičnih istraživanja u oblasti mentalnog zdravlja
- Praćenje implementacije Evropske deklaracije o mentalnom zdravlju (Helsinki, 2005)
- Monitoring i evaluacija programa i projekata realiziranih kroz nevladine organizacije, udruge korisnika i lokalnu zajednicu i druge sektore.

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirana aktivnost

Nosioci aktivnosti

Federalno ministarstvo zdravstva u suradnji sa zavodima za javno zdravstvo , nvo sektorom i udrugama korisnika

Očekivani rezultat

Uveden kontinuirani monitoring i evaluacija u oblasti mentalnog zdravlja uz periodična istraživanja radi praćenja napretka i efikasnijeg provođenja politika iz oblasti mentalnog zdravlja

IV.6 - EDUKACIJA

Opći cilj:

Kontinuirano ulaganje u edukaciju zdravstvenih profesionalaca, korisnika usluga i njihovih obitelji, drugih pružaoaca usluga i stanovništva a sa ciljem unaprijeđenja zaštite mentalnog zdravlja

Pod obrazovanjem podrazumijevamo proces cjeloživotnog sticanja znanja, vještina i stavova koje može biti formalno (školovanje) i neformalno (kursevi, seminari, treninzi kroz udruženja ili ustanove za obrazovanje).

Kada govorimo o formalnom obrazovanju potrebno je unaprijediti postojeće i uvesti nove edukativne programe u skladu sa potrebama.

Posebna pažnja će biti posvećena edukaciji sestričkog kadra u skladu sa potrebama službi za mentalno zdravlje.

Cilj edukacija je stvaranje kompetentnog multidisciplinarnog tima sa usvojenim znanjima, vještinama i stavovima neophodnim za zadovoljenje standarda struke.

Paralelno sa edukacijom zdravstvenih profesionalaca potrebno je provoditi edukaciju svih aktera koji doprinose unapređenju zaštite mentalnog zdravlja.

Specifični ciljevi:

- Provođenje formalne edukacije profesionalaca u službama mentalnog zdravlja
- Provođenje neformalnih edukacija svih aktera koji doprinose unapređenju zaštite mentalnog zdravlja
- Unapređenje kurikuluma iz oblasti mentalnog zdravlja u obrazovnim ustanovama
- Pokretanje novih edukativnih programa u oblasti mentalnog zdravlja

Vremenski period za implementaciju

Kontinuirano

Nosioci aktivnosti

Ministarstva zdravstva u saradnji sa ministarstvima obrazovanja uz podršku svih drugih sektora

Očekivani rezultat

Poboljšani nivo znanja i vještina relevantnih ljudskih resursa.